

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 1(32)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2012

Редакційна колегія

Подолька А. М., д-р юрид. наук, доц., акад. Академії вищої шк. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, доц., Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Гончаренко О. М. д-р іст. наук, доц., д-р іст. наук, Піляев І. С., д-р політ. наук, Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Піла В. І., д-р екон. наук, проф., Радзівський О. І., д-р екон. наук, проф., Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф., Баєва О. В., д-р біол. наук, проф.

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Синьов В. М., д-р пед. наук, проф., Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., канд. юрид. наук, проф., Бородін І. Л., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, доц., Курко М. Н., д-р юрид. наук, доц., Марчук В. М., д-р юрид. наук, проф., Подолька А. М., д-р юрид. наук, доц., академік Академії вищої шк., Юлдашев О. Х., д-р юрид. наук, проф.

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 11 від 21 грудня 2011 р.)

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

М58 Наукові праці МАУП / редкол.: А. М. Подолька (голов. ред.) [та ін.]. — К. : МАУП, 2001 — Вип. 1 (32). — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. — 336 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник “Наукові праці МАУП” зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з політичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/4 від 26 травня 2010 р.) та юридичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/5 від 31 травня 2011 р.).

ББК 65.9(4УКР)29-2я43+67.9(4УКР)я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2012
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2012

ЗМІСТ

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ 5

Головатий М. Ф.

Дійсність, світовий розвиток
і державне управління: нове бачення
і нова парадигма (постановка проблеми) 5

Бідзюра І. П.

Управління соціальними системами
поліетнічних суспільств в умовах
глобалізаційних і цивілізаційних викликів..... 13

Піляєв І. С.

Концептуальні засади консолідації українського
народу та громадянського суспільства
через європейську спадщину Русі-України 18

Сурмін Ю. П.

Деформації управління в Україні як кризовій
державі пострадянського типу..... 26

Шконда В. В., Кальнянов А. В.

Перспективи розвитку гендерних відносин
у ХХІ ст. 33

Білоус А. О.

Державно-правові проблеми реформування
системи управління вищою освітою:
зміст і способи розв'язання..... 40

Боєва Т. І.

Освітня політика уряду на Донеччині наприкінці
ХІХ – на початку ХХ ст. 46

Бойко С. С.

Прояви етнократії в сучасному
державотворчому процесі України 51

Вознюк П. Ф.

Інформаційно-психологічна боротьба
і політична безпека держави:
управлінський аспект 59

Дікарев О. І.

Ресурс політичної влади в епоху потрясінь..... 70

Козут П. В.

Персональний фактор в політико-владних
відносинах демократичного типу..... 80

Лісничка В. М.

Пріоритети державної політики в галузі
культури України 87

Медвідь Ф. М., Баран В. В.

В “Європу” через ворота Царгорода,
або геополітичні дороговкази Юрія Липи 97

Чупрій Л. В., Настояща К. В.

Безпеківі аспекти гуманітарної політики
української держави в контексті
євроінтеграції..... 103

Петров Є. М.

Державотворчі процеси в Україні на переломних
етапах історичного розвитку 109

Артеменко А. І.

Міжнародна економічна дипломатія
Греції та України 116

Галайдюк В. В.

Залучення молоді до державного управління
в Україні: стан, проблеми та шляхи
розв'язання..... 120

Лазаренко О. В.

Сутнісний сенс і зміст державного управління
з огляду на його інноваційний потенціал 127

Ленг Е. А.

Глобальные вызовы и аграрная политика
Украины 133

Мороз М. І.

Концептуальні засади організації і пошуки
шляхів вдосконалення державного
управління охороною здоров'я
в сучасній Україні..... 141

Тубальцева В. Л.

Використання культурної дипломатії
в процесі становлення світового лідерства США 145

Фомін О. О.

Соціалізація та ювенізація у діяльності
політичних партій: досвід Російської Федерації
для України 150

Левенець Є. Ю.

Особливості взаємодії центральних
органів виконавчої влади на сучасному етапі
інституціональної оптимізації в Україні..... 156

Хоменко О. С.

Проблеми демократизації українського суспільства
як базисна засада забезпечення прав людини
і громадянина 163

ПРАВОВІ НАУКИ..... 170**Костицький В. В.**

Захист суспільної моралі як функція демократичної держави в умовах формування глобального громадянського суспільства 170

Сорока Л. В.

Становлення кримінального законодавства України про відповідальність та покарання неповнолітніх 183

Темченко В. І.

Комунікативний аспект визнання громадянських прав і свобод у механізмі їх забезпечення 188

Ейсмонт В. С.

Шляхи демократизації інституціональної системи власності в національному законодавстві 195

Ковтун І. А.

Професійні відхилення у діяльності юристів та їх попередження 204

Шашкова-Журавель І. О.

Міжнародно-правові аспекти охорони праці 210

Буратевич О. І.

Правові основи державної політики європейської інтеграції України: сучасний стан і перспективи розвитку 216

Глієва Стоянка Іванова

Конституція Республіки Болгарія 1991 р. – політико-правове обґрунтування законодавчої трансформації Болгарії та вплив на розвиток сучасного цивільного права 223

Клим'юк О. С.

Регулювання інформаційних відносин у сучасному суспільстві: управлінський та правовий аспекти 232

Колюшко Ю. С.

Господарське право у правовій системі України: самодостатня галузь права чи комплексний правовий інститут 238

Кузнєцова О. О.

Щодо стану законодавчого врегулювання норм з відшкодування моральної шкоди у цивільному законодавстві України 245

Муаз Бишарат

Поняття та юридична природа категорії надзвичайного стану в законодавстві різних країн та в міжнародно-правових документах 248

Пограничний С. Л.

Проблеми правового і політичного забезпечення державного управління інвестиціями в Україні 252

Квятковська-Буляк Аліція

Психические нарушения и проблемы у солдат,

возникающие в результате участия в военных действиях 256

Тимошин Ю. В.

Правове забезпечення реформування системи державної влади: адміністративна і політична складова 264

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ..... 269**Кальянов А. В.**

Потенціал здоров'я населення України у людському вимірі 269

Юсеф Н. Н.

Міжнародні економічні відносини Турецької Республіки та України 277

Ейсмонт В. С.

Структура власності у перспективному варіанті економічного розвитку України 281

Гончаров О. М.

Інноваційна діяльність та її роль у розвитку української економіки 289

Гончарова О. О.

Деякі аспекти державного регулювання місцевих бюджетів 294

Пограничний С. Л.

Україна і міжнародний досвід правового забезпечення державного управління інвестиціями 298

Старих Л. В.

Формування професійних навичок та вмінь у фахівців з медичного та фармацевтичного маркетингу 305

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ..... 310**Главче Методі**

Деякі компоненти активізації розвитку творчих задатків і здібностей студентів при вивченні математичних дисциплін 310

Гончаренко Є. Ю.

Формування та розвиток мовної та лінгвокраїнознавчої компетенції за принципами нових методичних концепцій вивчення іноземних мов (на прикладі німецької мови) 317

Зирянова О. Л.

Самовдосконалення в системі індивідуально-психологічних особливостей особистості 322

Маяцька О. Ю.

Вплив стандартів поведінки на функціонування і розвиток малих груп: соціально-психологічні аспекти дослідження 329

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ 335

ПРОЯВИ ЕТНОКРАТІЇ В СУЧАСНОМУ ДЕРЖАВОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Наукові праці МАУП, 2012, вип. 1(32), с. 51–58

Як перед кожною багатоетнічною державою, так і перед Україною постає проблема регулювання національних відносин і забезпечення нормального функціонування суспільного організму. Важливе місце у справі нормалізації етнополітичної ситуації в країні має посідати розробка ефективно працюючої технології управління сферою міжетнічних процесів, створення надійно діючого механізму запобігання негативним явищам та прогнозування етнополітичних процесів.

За часів перебування України у складі СРСР етнонаціональна та етнополітична ситуація в країні зазнала значних змін. Упровадження в суспільне середовище концепції єдиної нації – радянського народу, зумовлювало процес зрівняння у правах і соціальному статусі представників різних етнонаціональних груп, зокрема до активної самоідентифікації українців із цієї “спільноти”. Про це свідчать дослідження, проведені українськими вченими П. Ігнатенком та В. Павленком 1986 р. Опитування та їх осмислення показали, що на той час домінуючою порівняно із такими видами ідентичності, як етнічна, громадянська, європейська, загальнолюдська, була радянська ідентичність.

Ідеологізація мовно-територіальних відмінностей, яка насаджувалась етнократичними режимами інших держав, що утворилися в Україні протягом її історичного розвитку, являє собою один з найактивніших чинників ціннісного конфлікту. Спостереження Г. Торнберна має важливе значення для дослідження етнічної ситуації в Україні. Наявність в ній двох приблизно рівновеликих мовно-культурних сегментів спонукає декого до думки, що найефективніший шлях для запобігання конфлікту між ними – це зрівняння двох мов у правовому статусі. Мовний конфлікт нагнітається етнократичними

амбіціями органів місцевої влади, які в ряді випадків суперечать чинному законодавству.

Так, у вересні 2000 р. позачергова сесія Донецької облради вирішила звернутися до Верховної Ради та Президента України з пропозицією зніщувати внесення змін до Конституції України, якими передбачалося б надання російській мові статус “офіційної”. На обґрунтування свого звернення облрада посилялася на вимоги трьох тисяч пікетувальників. Як ще один симптом небезпек російсько-українського протистояння можна розглядати пікетування будинку Луганської обласної державної адміністрації та Луганської обласної ради, організоване наприкінці 2002 р. Російським Рухом України, та партіями “Руський блок” і “Російсько-український союз”. Вимоги пікетників за змістом були як етнічними – надати російській мові статус офіційної на території Луганської області, так і суто політико-ідеологічними – “повернути народу свято 7 листопада”.

Дискусія про пропорції вжитку української і російської мов фактично є конфліктом аргументів на користь суспільної вартості кожної з цих мов. Цінність української мови як культуроформуючого чинника обґрунтовується тим, що “якою мовою говоритиме населення, народ, нація, такою раніше чи

пізніше заговорить і література, влада, освічена частина населення. Від того, якою мовою розмовлятиме уряд, влада, освічена частина населення, значною мірою, але не цілковито, залежить і те, якою мовою говоритиме населення, народ, нація” [2, 49].

У силу ряду обставин внутрішньо- та зовнішньополітичного характеру набуває особливого значення етнополітичний чинник забезпечення територіальної цілісності, соборності української держави, стабільності українського суспільства.

Етнополітичним аспектам національної безпеки України державними та науковими інститутами, принаймні до середини 1994 р., не надавалось особливої уваги. Протягом перших двох з половиною років незалежності існувала офіційна думка, що ситуація у сфері етнонаціональних відносин в Україні стабільна та панує спокій і злагода. Уважний аналіз стану етнічних відносин як у самій Україні, так і між Україною та її сусідами свідчить, що ситуація в цій сфері має тенденцію до загострення та ігнорування можливих наслідків цих процесів. Серед найважливіших чинників, які негативно впливають на етнополітичну ситуацію в Україні, виокремлюють такі: важка соціально-економічна ситуація в Україні, падіння життєвого рівня населення, що і тепер триває. Таке становище є тим підґрунтям, на якому значно посилились етнократичні тенденції як радикально-націоналістичні, ксенофобські ідеї різного характеру, посилились в деяких регіонах відцентрові, сепаратистські настрої. Яскравим прикладом того, як цей чинник впливає на етнополітичну ситуацію в державі, є розвиток подій у Криму.

На початку ХХ ст. Крим законодавчо визначився як частина України. І лише внаслідок силових дій з боку Росії його було вилучено зі складу України на користь РРФСР.

Структурування населення Криму за часів існування Кримської АРСР у складі РРФСР будувалося на основі територіально-національного принципу, який був певним втіленням популярної серед марксистів ідеї культурно-національної автономії. Тобто в період

існування Кримської АРСР кримські татари були громадянами СРСР, яким було надано можливість певною мірою задовольняти власні культурно-національні потреби.

Одним із подальших кроків, що позначилися на долі одного із найчисленніших депортованих народів за національною ознакою – кримських татар, стало прийняття Президією Верховної Ради СРСР у вересні 1967 р. Указу “Про громадян татарської національності, які проживали в Криму” та Постанови “Про відновлення прав кримських татар та членів їхніх сімей проживати на всій території СРСР”. Національний рух кримськотатарського народу за відновлення своїх прав і повернення на Кримський півострів розпочався відразу ж після депортації і набув організаційних форм із середини 1950 р. У 1967 р. було оголошено “Наказ”, що став своєрідним заповітом щодо кримськотатарського майбутнього, основна ідея якого полягала у боротьбі за відтворення кримськотатарської державності. У середовищі кримських татар з’явилася політична еліта, яка почала представляти їхні інтереси перед державними органами. Наприкінці 80-х років оформилися дві основні організації кримських татар: Національний рух кримських татар (НРКТ) і Організація кримськотатарського національного руху (ОКНР). Розвиток етнополітичної ситуації пов’язаний з кримськотатарським чинником, засвідчив подальше зростання авторитету ОКНР серед кримських татар і звуження впливу НРКТ. На врегулювання політико-правових аспектів депортованих було спрямовано послідовні зусилля урядових структур України, Автономної Республіки Крим і діяльність Верховної Ради України. Серед низки державних та урядових рішень і заходів щодо цієї проблеми важливими є: Постанова Кабінету Міністрів України № 636 від 11 серпня 1995 р. “Про заходи щодо розв’язання політико-правових, соціально-економічних та етнічних проблем в Автономній Республіці Крим”, Постанова Кабінету Міністрів України № 331 від 18 березня 1996 р., якою затверджено програму першочергових заходів, пов’язаних з

розселенням та облаштуванням кримських татар та осіб інших національностей, які повернулися і проживають в Автономній Республіці Крим.

Серед факторів, які використовуються етнополітиками, основою живлення про-російських настроїв на півострові є:

- 1) історично довший проміжок часу належності Криму Росії, ніж Україні;
- 2) домінування серед населення Криму росіян, російської мови, відсутність в Автономній Республіці Крим усталених українських духовно-культурних традицій;
- 3) складність процесу адаптації та інтеграції у суто слов'янське середовище кримських татар – носіїв інших культурних звичаїв, традицій і віри;
- 4) формування у свідомості певної частини росіян Криму стереотипу про підтримку офіційним Києвом кримських татар у разі можливого міжетнічного конфлікту на півострові. За таких обставин Росія розглядатиметься ними як гарант безпеки.

Водночас вирішення кримськотатарської проблеми є визначальним завданням розбудови Української держави та консолідації української політичної нації. На жаль, маємо визнати, що державна регіональна політика в Криму на сьогодні не має чітко вираженої концептуальної основи. В одних випадках вона нагадує надію, що проблема кримських татар вирішиться сама по собі, в других – схожа на спроби вирішити те питання, яке в даний час порушують ті або інші політичні сили, в третіх – увага концентрується виключно на кримських татарах (переважно їхньому соціально-економічному облаштуванні) без урахування того, що головним є соціально-економічний розвиток Криму як складової незалежної Української держави. Кількісне та інше домінування росіян і російськомовних громадян серед населення автономного утворення надавало і надає йому ознак етнотериторіальності. Цю обставину використовує місцева владна еліта. У своїх діях всупереч центральній владі й законам України вона апелює до етнічних

почуттів російської більшості півострова. Це надає ознак етнічного конфлікту та створює політико-правове протистояння між Києвом і Сімферополем.

На сучасному етапі відмічається зростання впливу Туреччини на вирішення проблеми повернення та облаштування кримських татар на Кримському півострові. Справді, проблема кримських татар є, мабуть, найбільш конфліктогенною у відносинах Україна-Туреччина: “Туреччина може поставити перед собою мету – реалізацію цілого ряду заходів, головний напрям яких – поступова зміна орієнтації кримських татар на протурецьку, що в перспективі може створити умови для формування кримськотатарської державності і наступної автономізації на етнічних принципах...” [6, 35].

У кримськотатарському факторі закладений певний потенціал для напруження українсько-турецьких відносин. Кримські татари, які, за їх власним висловом, “в межах України ведуть боротьбу за незалежність”, вбачають у Туреччині “об’єднуючий духовний центр для всього турецького світу” та “другу вітчизну” [9, 17]. Вони скаржаться на бюрократичні перешкоди з боку українського уряду, що разом з економічними негараздами перешкоджає їх поверненню в Крим та ускладнює проживання тих, хто вже повернувся. Україна для Туреччини є важливим партнером, тому що вона є впливовою силою Чорноморського регіону, існування якої запобігає більшому виходу Росії до Чорного моря. Ділові кола Туреччини розглядають Крим як пріоритетний напрям економічної експансії. “Демократична, стабільна, звернута на Захід Україна є для Туреччини союзником проти експансіоністських устремлінь Росії та в справі забезпечення стабільності в Чорноморському регіоні і на Кавказі” [12, 219].

У перспективі, враховуючи цілеспрямовану діяльність у цьому регіоні Туреччини, враховуючи зростання популярності радикального крила кримськотатарського руху, “кримськотатарське питання” може мати негативний вплив на питання національної безпеки України. Особливо небезпечним

для стану суспільних відносин є те, що етноконфліктогенні питання потрапляють у фокус суспільної уваги найчастіше під час виборчих змагань, уся атмосфера яких пройнята духом суперництва.

Наступний чинник, який негативно впливає на етнополітичну ситуацію в Україні, є політична нестабільність суспільства. Оскільки невизначеність у формуванні чіткої системи державовладних структур, боротьба між різними гілками влади є однією з причин, що не дають можливості сформувати завершену систему державного управління сферою міжетнічних відносин. У ході тривалої політичної боротьби конфліктуючі сили активно використовують існуючі проблеми і не вирішені питання у сфері етнополітичного життя, штучно роздмухують етнорегіональні особливості, етнокультурні відмінності різних частин України.

Відчутний вплив на етнополітичну ситуацію у Чернівецькій і Закарпатській областях має політика певних державних і політичних кіл Румунії, які відверто висувують територіальні претензії до України, підігривають сепаратистські, антиукраїнські настрої серед румунського населення. Об'єктом особливої уваги з боку цих сил є Чернівецька область, у якій проживає понад 20 % румунського населення України. Головним знаряддям політики цих сил стало товариство румунської культури ім. М. Емінеску та його друкований орган – газета “Плаї ромінеск”. Основною статутною метою цієї організації є “відродження” великої Румунії в межах кордонів 1940 р., що означає пряме зазіхання на територіальну цілісність України. Керівництво товариства ім. М. Емінеску та його друкований орган ведуть активну антиукраїнську пропаганду, фальсифікують історичне минуле Буковини, дискредитують державні структури влади України, у спотвореному вигляді змальовують становище румун в Україні.

На Україну поширюється сфера діяльності Департаменту румунів звідусіль, утвореного у складі Міністерства громадської інформації Румунії. Департамент покликаний координувати політику держави з підтримки ру-

мунської національної меншини за кордоном. Серед громадських організацій Румунії, що поширюють свою діяльність на території України, – об'єднання “За Бессарабію і за Буковину”. Його заснували етнократично налаштовані представники румунської інтелігенції, що мають родинні коріння в регіонах України, які вони називають “окупованими територіями”. З однієї лише термінології видно, що спрямованість цієї організації не позбавлена конфліктного потенціалу.

Загострення етнополітичної ситуації в Україні час від часу відбувається також внаслідок дій активістів так званого “політичного русинства”. “Русинофілство” виникло на хвилі загального етнічного відродження в Україні як рух за визнання закарпатських русинів окремим від українців етносом. Найбільш радикальну й політизовану його течію представляють ті, хто домагається для Закарпаття якщо не залежності, то принаймні статусу автономної республіки. Багато практичних кроків активістів “політичного русинства” стали безпосередньою причиною загострення їх відносин з державною владою. Такими кроками були, зокрема, оприлюднення у 1990 р. Декларації “Про повернення Закарпатській області статусу автономної республіки”, впровадження у програмні документи організованої у 1993 р. Підкарпатської республіканської партії положення про необхідність утворення незалежної Підкарпатської Русі, заперечення міжнародно-правових актів, якими легітимізоване перебування Закарпаття у складі України, постійні апеляції до міжнародних організацій та урядів іноземних країн зі звинуваченнями української влади в примусовій українізації русинів, демонстрація симпатій до ідеології панславізму, що досі використовується певними політичними колами Росії як ідейне підґрунтя прагнень реставрувати імперію. Зрозуміло, що такого роду акції не могли не викликати негативну реакцію органів державної влади і стимулювати їх до кроків, позначених негативною налаштованістю до “політичного русинства”, таких, наприклад, як заохочення

“попереджувально-роз’яснювальної” роботи з його лідерами або “недопущення створення політичних структур з чітко вираженою сепаратистською спрямованістю”. Тобто йдеться про заходи, що, зазвичай, вживають відносно протилежної сторони конфлікту, але які мусить робити кожна суверенна держава на своїй території. Певні державні і політичні сили Угорщини і Словаччини, які стоять на етнократичних засадах, активно підтримують у Закарпатті рух політичного русинства, надають йому значну матеріальну і політичну допомогу. Мета започаткованого ними на початку 1990 р. руху, який отримав назву політичного русинства, полягає у прищепленні корінному українському населенню Закарпаття окремої від українців національної ідентичності і обґрунтування вимог автономного статусу Закарпаття в Українській державі.

У дусі процесу політизації русинської етнічності, який здобув означення “політичне русинство”, у березні 1999 р. в Ужгороді пройшов П’ятий всесвітній конгрес русинів. Подібні процеси підтверджують думку відомого американського етнополітолога Дж. Ротшильда, який ще на початку 80-х років зазначав, що “жоден тип суспільства чи політичної системи не має імунітету від зростаючого тиску політизованих етнічних домагань з їх можливими легітиміційними і делегітиміційними наслідками” [7, 2].

Політичні спекуляції, пов’язані з намаганням ряду русинських організацій проголосити русинів окремим від українців східнослов’янським народом, вимогами цих організацій до уряду України визнати усіх закарпатських українців русинами, надати останнім статус національної меншини та національно-територіальної автономії у Закарпатті, вимагають бодай коротко зупинитися на питанні про етнічну належність українців-русинів та історії самого етноніму “русин”.

Особливість етнополітичної ситуації на Закарпатті полягає в тому, що паралельно з відродженням русинського руху почався процес національного пробудження інших етнічних груп. У деяких угорсь-

ких засобах масової інформації грубо перекручується стан міжетнічних відносин у Закарпатській області, на телеекранах демонструються антиукраїнські сюжети, надається ефір особам, які роздмухують міжнаціональну неприязнь. Через політичне русинство ведеться, по суті, активна агітація за повернення Закарпаття до Угорщини: “На Закарпатті відбувається активний угорський ідеологічний наступ, починаючи від встановлення пам’ятників угорським діячам і вивішування угорських прапорів на державних установах, у місцях проживання угорців до демонстративного і самовільного перейменування Ужгорода на Унгвар у засобах масової інформації” [10, 54]. Водночас порушується питання про необхідність захисту угорської діаспори в Україні, створення умов, які сприяли б відродженню історичного устрою життя, що склався і притаманний угорцям як самостійній нації. Як основний варіант вирішення цієї проблеми владою Угорщини вивчається можливість як найшвидшого утворення в Закарпатті угорської автономії в межах частини території Ужгородського, Мукачівського, Виноградівського і всієї території Берегівського районів. Ця ідея активно виноситься на обговорення різних структур влади і громадськості.

Отже, політичне русинство є наслідком кризи політичної й економічної нестабільності в Україні, загального українофобського стану в суспільстві, зубожіння народу. Політичне русинство на Закарпатті – це політичний сепаратизм, спрямований на порушення суверенітету і територіальної цілісності України. Це – порушення Конституції України, порушення Закону про національні меншини і найгрубіше порушення Закону про об’єднання громадян.

У руслі політизації процесів національного відродження помітно посилилась діяльність і пропаганда в Україні таких ультранаціоналістичних та націонал-радикальних об’єднань, як ОУН в Україні, ДСУ, УНА-УНСО, УКРП, КУН та ін. Їхня концепція української етнополітики, що ґрунтується на ідеях етнократії, зводиться до того, що українська нація (етнос) має займа-

ти панівне становище в Україні, бути господарем. Якщо помірковане крило націонал-радикалів розглядає тезу про особливе становище української нації (етносу) значною мірою під кутом її відповідальності за долю інших народів, перебуваючи на патерналістських позиціях відносно етнічних меншин, то позиції таких ультрарадикальних організацій, як ОУН в Україні, ДСУ та інших неприховано шовіністичні і ксенофобські. Апофеозом їхніх поглядів на етнополітику України є слова А. Щербатюка з його скандально відомої статті під назвою “Основи санації”. У цій статті пропонувався такий план “вирішення” національного питання. На думку автора, для того щоб Україна ввійшла у світовий організм, український народ повинен “беззастережно” знищити своїх ворогів, під якими маються на увазі “чужинці”, представники “паразитарних чужих етносів”, яких А. Щербатюк називає не інакше як “біомасою”. Основний засіб очищення від “паразитів” – “терор”. Головним знаряддям, за допомогою якого має проводитись подібний терор, повинні стати “загони Санації” [11, 348].

Таким чином, розвиток етнополітичних процесів в Україні протягом перших років її незалежності виявив нові тенденції і явища, складність, динамізм і суперечливість яких доволі часто не укладається у прокрустове ложе багатьох нових офіційних схем розвитку етнонаціонального життя. Бурхливий етнічний ренесанс, що охопив як титульний етнос – український, так і всі інші етноси, що проживають на території України, призвів до таких наслідків в етнополітичному житті країни. По-перше, процеси національного відродження етнічних меншин не обмежуються лише питаннями відродження національної культури, а все більше набувають політичного характеру.

Різке погіршення соціально-економічної ситуації в Україні, катастрофічний стан промисловості у її східних та південних областях, нижчий рівень життя порівняно з Росією, значне скорочення економічних, гуманітарних, духовних зв'язків з Росією, нестабільність в українсько-російських між-

державних відносинах, антиросійська позиція значної частини українських національно-демократичних сил, не кажучи вже про відверто антиросійську пропаганду українських націонал-радикалів, негнучкість і помилки державних інституцій у проведенні курсу на утвердження української мови як державної, активна діяльність російських державних і політичних структур – усі ці та інші чинники призвели до посилення негативних процесів серед росіян, особливо на Півдні і Сході. Це проявилось, по-перше, у виникненні і завоюванні сильних позицій радикально налаштованих етнополітичних організацій росіян (у Криму – РДК-РПК, російська партія Криму та ін.), по-друге, у поширенні негативного ставлення до української державності серед значної частини російського населення, особливо на Півдні і Сході України, по-третє, об'єктом гострої політичної боротьби стали мовні проблеми, в тому числі і питання про статус російської мови в Україні.

По-друге, незавершеність багатьох складних питань, пов'язаних з поверненням кримськотатарського народу, пасивність, непослідовність загальноукраїнських державних структур, відсутність чіткої державної стратегії у кримськотатарському питанні, незадовільні дії кримської влади призвели до намагань кримськотатарських політичних сил утворити в Криму паралельну структуру влади в особі Меджлісу кримськотатарського народу. “Політика України протягом років незалежності, яка була заснована на невірному, односторонньому розумінні національної тотожності, призвела до посилення сепаратистських настроїв, тому що сподівання народу не виправдались. Як наслідок, Крим почав тягнути до самостійності або приєднання до Росії. Схід та Південь також поглядають у бік Росії, де економічне становище все ж таки краще. Закарпаття домагається економічної автономії і дивиться на Захід, думаючи про те, що, мабуть, доведеться самому зводитись на ноги, якщо Київ і надалі буде бездіяльним” [5, 3].

Негативно позначається на ситуації у між-етнічній сфері недостатнє опрацювання ряду

принципово важливих правових аспектів державної національної політики. Після Закону України “Про національні меншини в Україні” законодавча діяльність у цьому напрямі фактично припинилася. Незважаючи на всі його позитивні моменти, Закон “Про національні меншини в Україні” неспроможний повністю охопити всі напрями політики держави у сфері міжетнічних відносин. По-перше, в ньому йдеться лише про один напрям, хоча і дуже важливий – політики щодо етнічних меншин. Тоді як інші важливі напрями державної національної політики – сприяння відродженню і розвитку самого українського етносу, захист прав українців діаспори, повернення в Україну представників тих народів, що були свого часу незаконно депортовані, – залишилися не забезпеченими відповідним законодавством. По-друге, деякі принципові питання щодо забезпечення потреб етнічних меншин не знайшли відображення у Законі. Серед них – про можливість створення національних адміністративно-територіальних одиниць.

Таким чином, сучасні процеси життєдіяльності українського соціуму ускладнені історико-політичним, економічним, духовно-культурним існуванням України, зокрема й крахом колишнього заідеологізованого бачення світу та системи цінностей радянського минулого, недостатнім усвідомленням власних національних інтересів українським етносом. Як перед кожною багатоетнічною державою постає завдання регулювання національних відносин і забезпечення нормального функціонування суспільного організму, так і Україна має створити ефективну систему такого регулювання. Економічна і політична стабілізація, проведення кардинальних економічних реформ, завершення організації системи влади створять необхідні підвалини для нормалізації етнополітичної ситуації в Україні. Важливе місце у справі нормалізації етнополітичної ситуації в країні має посідати розробка ефективно пра-

цюючої технології управління сферою міжетнічних процесів, створення надійно діючого механізму попередження негативних явищ, прогнозування етнополітичних процесів.

Необхідно також створити відповідну правову базу державної національної політики. Особливу увагу при цьому приділивши глибокому теоретичному обґрунтуванню державної політики у сфері міжетнічних відносин, всебічній розробці необхідного науково категоріального апарату, осмисленню основних тенденцій, закономірностей етнонаціональних процесів в Україні.

Література

1. Волков В. К. Этнократия – непредвидимый феномен посттоталитарного мира // Политические исследования. – 1993. – 72 с.
2. Корсул Л., Басюк В. Политики отражают текущий момент и почти не заглядывают в будущее... // Всеукраинские ведомости. – 1994. – 28 окт.
3. Куц Ю. О. Етнополітичні державотворчі процеси в Україні: управлінський аспект. – К.: Магістр, 2002. – 204 с.
4. Лафитский В. И. Этнократизация власти // Независимая газета. – 1995. – 7 апр.
5. Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. М. Корецького. – К.: Довіра; Генеза, 1996. – 942 с.
6. Маначинський О. Історична справедливість в контексті нових реалій. Крим: чого чекати від повернення депортованого населення / О. Маначинський, Б. Парохонський // Політика і час. – К., 2002. – №4. – 38 с.
7. Мушинка М. Закарпатські русини-українці на міжнародному симпозіумі // Закарпатська правда. – 1991. – 17 груд.
8. Політологія: словник-довідник / М. А. Василик, М. С. Вершинін та ін. – М., 2001. – 760 с.
9. Туринський І. Потрібен нам берег турецький // Політика і час. – 1995. – 202 с.
10. Шелест Д. С. Політико-правові основи етнодержавотворення в Україні / Д. С. Шелест, М. М. Юрченко. – Одеса: Астроспринт. – 1999. – 204 с.
11. Шульга Н. А. Великое переселение: репатрианты, беженцы, трудовые мигранты. – К.: Ин-т социологии НАН Украины, 2002. – 700 с.
12. Щегорцев А. Россия и ислам // Консультант директора. – К., 2002. – № 2. – 17 с.

Розглядається розвиток етнополітичних процесів в Україні протягом років її незалежності. Аналіз цих процесів виявив нові тенденції і явища, складність, динамізм і суперечливість бага-

тьох нових офіційних схем розвитку етнонаціонального життя: процеси національного відродження етнічних меншин не обмежуються лише питаннями відродження національної культури, а все більше набувають політичного характеру; незавершеність багатьох складних питань, пов'язаних з поверненням кримськотатарського народу, пасивність, непослідовність загальноукраїнських державних структур призвели до намагань кримськотатарських політичних сил утворити в Криму паралельну структуру влади в особі Меджлісу кримськотатарського народу; негативно позначається на ситуації у міжетнічній сфері недостатнє опрацювання ряду принципово важливих правових аспектів державної національної політики.

Рассматривается развитие этнополитических процессов в Украине на протяжении ее независимости. Анализ этих процессов выявил новые тенденции и явления, сложность, динамизм и противоречивость многих новых официальных схем развития этнонациональной жизни: процессы национального возрождения этнических меньшинств не ограничиваются только вопросами возрождения национальной культуры, а все больше приобретают политический характер; незавершенность многих сложных вопросов, связанных с возвращением крымскотатарского народа, пассивность, непоследовательность общероссийских государственных структур привели к попыткам крымскотатарских политических сил создать в Крыму параллельную структуру власти в лице Меджлиса крымскотатарского народа; негативно сказывается на ситуации в межэтнической сфере недостаточная разработка ряда принципиально важных правовых аспектов государственной национальной политики.

The paper considers the development of ethno-political processes in Ukraine during the years of its independence. Analysis of these processes revealed new trends and phenomena, complexity, dynamism and contradictions of many new official development schemes ethnic life processes of national revival of ethnic minorities are not limited to questions of revival of national culture, and increasingly becoming a political character; unresolved many difficult issues with the return of the Crimean Tatar people, passivity, lack of consistency all-state structures have led to attempts to create a Crimean Tatar political forces in the Crimea parallel structure of power in the person of the Crimean Tatar Mejlis, negatively affects the situation in the sphere of interethnic lack of processing a number of critical legal aspects of state national policy.

Надійшла 16 листопада 2011 р.